

VEIKKO OLLILA

Suuri vaiettu työsarka

AMMATILLISEN AIKUISKOULUTUKSEN varoja on viime aikoina supistettu runsaasti ja suunta ilmeisesti jatkuu. Tekeekö yhteiskunta supistamisissa kuitenkin itselleen karhunpalveluksen?

Ilokseni minulla on ollut mahdollisuus työskennellä kolmatta vuosikymmentä ammatillisen aikuiskoulutuksen ja etenkin näyttötutkintojen kansallisisa kehittämistehtävissä. Tämän työn yhteydessä olen nähnyt ammatillisessa aikuiskoulutuksessa voimakasta kehittämistä ja yhteistyötä. Toisaalta olen havainnut hyvinkin lyhytnäköistä ja oman edun tavoittelusta lähtevää toimintaa. Mitä olisi opittavissa ja miten voisimme jatkossa toimia nykyistä järkevämmiin?

Ammatillinen aikuiskoulutus perustuu vahvasti työelämän tarpeisiin. Työelämän toimijoilla, työnantajilla, työntekijöillä sekä näiden järjestöillä on tärkeä rooli tehtäessä yhdessä viranomaisten kanssa aikuiskoulutuksen tulevaisuuteen liittyviä kansallisen tason ratkaisuja. Asialta puhutaan usein nimellä kolmikanta.

Keskeisimmät asioiden ”omistajat” tai kärkitoimijat ovat Elinkeinoelämän Keskusliitto EK sekä sen aisaparina Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK. Viranomaisten taholla toimijoina ovat Opetus- ja Kulttuuriministeriö (OKM) sekä sen alaisena käytännön toimijana Opetushallitus. Työvoimakoulutuksen asioita hoitaa Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM). Ammattialakohtaisilla järjestöillä on myös suuri merkitys alakohtaiseen koulutukseen liittyvissä asioissa.

Tarkastelen ammatillista aikuiskoulutusta omakohtaisten kokemusteni ja havaintojeni valossa. Tekstini ei ole tieteellistä, mutta tuon tieteentekijöille ja rahoittajille mittavia haasteita. Toivottavasti niihin tartutaan.

NYKYISIÄ ONGELMIA JA NIIDEN TAUSTA-ASETELMIA

Kokemukseni mukaan tämän hetken suuri ongelma on, että ammatillinen aikuiskoulutus on jäänyt

yhteiskunnassa ja koulutusta koskevissa päätöksissä lapsipuolen ellei peräti huutolaispojan asemaan. Sillä ei ole riittävän äänekkästä puolestapuhujaa. Tämä on erityisen harmillista silloin kun valtiovalta etsii säästökohteita. Sama asia näkyy myös kehittämistoimissa. Eri tahoille on tärkeää saada paikka erilaisissa työryhmissä, mutta työryhmien tehtäviin ei välttämättä riitä mielenkiintoa. Ryhmien ehdotuksista on vaikea nähdä monipuolisen keskustelun, syvällisen pohdinnan tai ideoiden jalostamisen tuloksia.

Olen aiemmin nähnyt, kuinka SAK, EK ja sen edeltäjät sekä toisaalta Opetushallitus ja OKM yhdessä tuumin pyrkivät rakentamaan mahdollisimman hyvää näyttötutkintojärjestelmää aikuisten tavoitteellisen koulutuksen ja kouluttautumisen järjestelmäksi sekä toisaalta työssä hankitun osaamisen todentamiseksi. Myöhemmin sama yhteistyö jatkui ylläpidon ja jatkokehittämisen yhteydessä. Vuosien varrella tämä tasavertainen asetelma on muuttunut. Toiminnan linjaukset ovat vähitellen ajautuneet opetusviranomaisten käsiin ja työelämän osapuolet ilmeisesti olettavat viranomaisen tuntevan työelämän tarpeet ja huomioivan myös järjestöjen näkemykset, kuten ennenkin.

Mutta onko viranomaisilla edellytykset näiden odotusten täyttämiseen? Opetusalan virkamiehet ovat työnsä puolesta runsaasti tekemisessä oman hallinnonalansa eli koulutusta toteuttavan oppilaitoksen kanssa. Kehittämistoimet ohjautuvat helposti omasta organisaatiosta tai läheisimpien sidosryhmien tavoitteiden toteuttamiseen.

Viranomaisen ylikorostunut rooli ei ole välttämättä sen oma tarkoitus. Koulutuksen hallinto- ja kehitystehtävät ovat lakisääteisiä. Epätasapaino muodostuu siitä, että työelämän keskusjärjestöjen työlistoilla ammatillisen ja etenkin ammatilliseen aikuiskoulutukseen liittyvien asioiden merkitys on

vähitellen vähentynyt. Kun ammatillisen aikuiskoulutuksen sektorilla ei ole ollut ongelmia, henkilöstön voimavaroja on voitu siirtää toisaalle. Tämä on näkynyt koulutusasioihin perehtyneiden henkilöiden määrän supistumisena tai siinä, että heille on annettu runsaastikin muita tehtäviä.

Ammatillisen aikuiskoulutuksen asema korkean tason päättäjien ryhmässä on myös heikko. Vain hyvin harvat kansanedustajat tuntevat edes pintapuolisesti tätä yhteiskunnan osa-aluetta. Kun nykyisessä taloustilanteessa joudutaan kerta toisensa jälkeen etsimään säästökohteita, kohteeksi joutuu helposti sektori, joka on päättäjälle vieras, ei liity kenenkään läheisen työhön ja jolla ei etenkään ole selkeästi puolustajia. Tämä on hyvin rationaalista toimintaa ikävistä asioista päätettäessä.

Pieni osuus tilanteeseen on myös ammattikasvatusta ja tässä yhteydessä etenkin aikuiskoulutusta koskevalla tutkimuksella.

ONKO TÄMÄ OIKEA SUUNTA?

Voidaan myös asettaa kyseenalaiseksi koko ammatillisen aikuiskoulutuksen tarpeellisuus Suomessa. Onko siitä oikeasti hyötyä? Voihan se todellakin olla turhaa yhteiskunnan varojen käyttöä.

Uskon heikon taloustilanteemme olevan seurausta siitä, että tuotteemme eivät tutkimustuloksista huolimatta ole riittävän kilpailukykyisiä kansainvälisillä markkinoilla. Ne eivät ole niin hyviä kuin hinta edellyttäisi.

Hinnan ja laadun suhdetta voidaan korjata muun muassa tuotteen laatua ja/tai tuotannon tehokkuutta parantamalla. Näitä molempia asioita voidaan korjata hyvän koulutuksen avulla. Työntekijän ammattitaitoa voidaan kohottaa ohjaamalla hänet uusien taitojen oppimiseen, ja tuotannon tehokkuutta voidaan edistää koko tuotantoyksikköön kohdentuvilla toimilla. Hyvin kohdennetun aikuiskoulutuksen hyödyt voivat parhaimmillaan tulla esille parempina tuotteina tai parempana asiakaspalveluna jo seuraavana työpäivänä.

Suomessa on tällä hetkellä tietolähteestä ja laskeutavasta riippuen 270 000-356 000 työtöntä. Voidaanko asia nähdä myös niin, että työttömäksi jääneiden nykyinen osaamistaso on johtanut heidät työpaikoista kilpailtaessa jumbosijalle?

Kansantalouden ja yksilön näkökulmasta on todella ongelmallista, että näin suuri osa noin 2,5 miljoonan henkilön työvoimasta on tuottavan työn ulkopuolella. Tässä olisi suuri haaste TEMin ja miksei myös OKM:n rahoittamalle aikuiskoulutukselle. Onkohan kukaan laskenut, kuinka paljon maan talous paranisi, jos edes kolmannes työttömistä saataisiin tuottavaan työhön, veronmaksajiksi ja kuluttajiksi? Tässä olisi mielestäni ammatillisella aikuiskoulutuksella erittäin tärkeä tehtävä, jossa se voisi omalla osaamisellaan tuottaa suuren hyödyn koko maalle ja kansalaisille. Asian selvittäminen voisi olla myös mielenkiintoinen tehtävä koulutusta sekä kansantaloutta ymmärtävälle tutkijalle. Ainakin minä ottaisin heti tutkimuksen tulokset uutisten ykköσαιheeksi.

Toin edellä lyhyesti esille omia näkemyksiäni ammatillisen aikuiskoulutuksen merkityksestä. Voinko perustella näkemyksiäni ammatillisen aikuiskoulutuksen tai näyttötutkintojen vaikuttavuutta koskevilla tutkimustuloksilla? En voi! Tiedän asiasta tehdyn vain kaksi suppeahkoa tutkimusta ja kolmannen tuloksia odotan.

Onko pääteltävissä, että tutkimusmäärärahoja jaettaessa duunareiden ammattitaito ja osaamisen kehittäminen ei ole kiinnostava asia? Kun OKM:n ja TEMin rahoittamiin koulutuksiin kuuluu karkeasti noin puoli miljardia euroa vuodessa, luulisi veronmaksajan olevan kiinnostunut vaikuttavuustutkimuksien tuloksista. Tutkimustyö käyttökelpoisine, sovellettavine tuloksineen saattaisi tuottaa yhteiskunnalle tähtitieteellisen korkoprosentin. Mutta miten saisimme tutkimusrahoituksista päättävät kiinnostumaan asiasta?

On valitettavaa, että ammatillisen koulutuksen kentältä on kasvanut kovin vähän toimintaa tuntevia tutkijoita, ja sen myötä tutkimuksiakin on hyvin rajallisesti. Ammatillisen aikuiskoulutuksen vaikuttavuudessa tai sen kehitysmahdollisuuksissa olisi ammatikorkeakouluille jopa oppilaitosmuodon nimeen viittaava tutkimusalue. Yliopistot tulisivat varmasti pian perässä.

MITEN ASIAA VOITAIISIIN KORJATA?

Suomessa pitäisi aloittaa aito keskustelu siitä, tarvitaanko maassamme työntekijätason osaamista ja työntekijöitä vai eikö tarvita. Itse kysymys saattaa tuntua jopa itsestään selvältä, mutta kilpailukyvyyn rapautumiseen

kannattaisi todellakin kiinnittää huomiota ennen kuin se räjähtää käsiin. Nykyisuunta on pelottava.

Käsitykseni mukaan työssä olevien ihmisten ammattitaito ja sen kehittäminen ovat erittäin tärkeitä yritysten menestykseen ja palkan kautta ihmisten hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Siten työmarkkinajärjestöjen pitäisikin lisätä aktiivisuuttaan kyseisellä sektorilla. Asiaa ei saa jättää hoitamatta nykyiseen tiukkaan taloustilanteeseen vedoten, vaan juuri sen vuoksi pitäisi tehdä töitä hartiavoimin paremman tulevaisuuden aikaansaamiseksi. Toivon, että vähitellen yrityksissä toteutetaan yhä enemmän koko henkilöstöä koskevaa ja strategisesti suunniteltua henkilöstön lisä- ja täydennyskoulutusta.

Miten löytäisimme sen kultajyvän, jonka avulla työttömistä saataisiin nykyistä paljon suurempi osa jälleen töihin? En halua moittia TEMin panostuksia asiaan, vaan päinvastoin toivoisin sille sekä sen henkilöstölle uusia innovaatioita vaativan tehtävän hoitamisessa. Voisimmeko ottaa mallia Tanskasta? Siellä ei virallisesti olekaan työttömyyttä, sen sijaan henkilö on joko työssä tai työelämäkelpoisuutta edistävässä toimissa. Nykyisin työttömistä on TEMin tilaston mukaan tämäntyyppisten toimien piirissä noin 125 000 henkilöä.

Mitä uusia työmarkkinakelpoisuutta edistäviä keinoja voisimmekaan kehittää? Hämmästelen suuresti, kun yli 10 % suurtyöttömyyteen ei juuri kukaan kiinnitä huomiota? Onko meillä oikeasti siihen varaa? Vaalikeväänä eduskuntaan muodostuisi pelkästään työttömien äänillä keskisuuri puolue tai ilman perheenjäseniäkin heistä muodostuisi toiseksi suurin kaupunki.

KOULUTUKSEN PERUSTEHTÄVÄ KUNNIAAN

Muutoksia pitäisi saada myös ammatilliseen aikuiskoulutukseen. Koulutuksesta vastuussa olevien pitäisi voida hahmottaa tärkeimmäksi tehtäväksensä koulutuksen tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden edistämisen. Nykyisin talous ja kustannusten minimointi näyttävät vievän pedagogisenkin johdon päähuomion.

Opettajien ja johtajien ydinkysymyksiksi pitäisi muodostua koulutuksen mahdollisimman tarkka kohdentaminen ja sen vaikuttavuuden parantaminen. Näiden seurauksena huomio mitä ilmeisimmin kohdentuisi entistäkin parempien opetusmenetel-

mien etsintään ja yksilöllisten oppimiseröjen taloudelliseen huomiointiin. Miten sama opetus voitaisiin siirtää tietoteknisesti paikkakunnalta toiselle? Aikoinaan Suomessa oli kouluradio ja sen jälkeen koulutv. Katkesiko kehityskulku Nokiaan, vai onko idulaan oleva koulutabletti edellisten jatkoa?

Koulutuksen kehittämiseen tuo vielä lisämausteen ammattien katoaminen sekä uusien syntyminen, joskus hyvinkin pikaisesti. Ammatilliselle aikuiskoulutukselle tuntuisi olevan työosarkaa sekä kantäväestön parissa että ilmeisesti yhä suuremman maahanmuuttajaväestön kotouttamisen ja koulutuksen parissa.

TULEVAISUUDEN TOIVEITA ALADDININ TAIKALAMPULLE

Toivoisin, että seuraavien 10 vuoden aikana Suomessa kinastellaan vaalikeskusteluissa siitä, mikä puolue hoitaa valtaan päästyään parhaiten äänestäjien hyvinvoinnille tärkeän ammatillisen perus- ja aikuiskoulutuksen. Näissä keskusteluissa puoluejohtajat tuovat esille toinen toistaan pätevämpiä tutkimuksia erilaisten koulutusmenetelmien tuloksista ja vaikuttavuudesta. Yhdellekään kansanedustajalle ei tule mieleen koskea järkevälle tasolle mitoitettuihin koulutusvaroihin.

Työttömien työllistämiseen etsitään jatkuvasti uusia menetelmiä ja Suomessa saavutettuja tuloksia ihastellaan kansainvälisessä mediassa. Yritysten toimitus- ja henkilöstöjohtajat ovat tietoisia koko henkilöstö ammattitaidon tärkeydestä ja ovat halukkaita käyttämään huomattavia mittavasti omia varojaan todistetusti tuloksia tuottavaan henkilöstökoulutukseen, jota työstään suurta kiitosta saaneet sekä työtään arvostavat aikuiskouluttajat tuottavat.

Voi olla, että Aladdinin taikalamppu on sittenkin totta vain satukirjassa. Olisiko edellä olevassa listassa kuitenkin sellaisia asioita, joita kannattaisi tavoitella?

Veikko Ollila
johtaja
Ammattitutkintoaineiston
laadunvarmistus ALVAR